

Sınıf Öğretmenlerinin Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Değerler Eğitimiyle Kazandırılmak İstenen Davranışlara Yönelik Metaforik Algıları

MEVLÜT GÜNDÜZ

Millî Eğitim Bakanlığı

GİZEM SAYGILI

Süleyman Demirel Üniversitesi

SÜLEYMAN ERKAM SULAK

Bartın Üniversitesi

*Gönderim Tarihi: 16.07.2014
Kabul Tarihi: 30.09.2014*

Öz: Araştırmada sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik davranışlar hakkındaki metaforik düşüncelerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma 2013-2014 öğretim yılının bahar döneminde Isparta il merkezinde görev yapan 274 sınıf öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgu bilim) yaklaşım kullanılmıştır. Metaforlarını aktarmış oldukları “Sorumluluk..... gibidir. Çünkü.....dır biçimindeki cümleler bu çalışmanın temel veri kaynağıdır. Veriler içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında %90 oranında bir uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır. Cinsiyet açısından baktığımızda, genel olarak bayan öğretmenlerin ürettikleri metaforlar birbirine benzemektedir. Kıdem olarak ise; sabır davranışında tüm kıdemlerde en çok üretilen metafor taş, özgürlük davranışında kuş ve adalet davranışında terazi olmuştur. Tüm davranışların üretilme gerekçelerine baktığımızda, öğretmenlerin metaforlarını üretirken daha çok algı, şekil, kişi, olay benzetmeleri yaptığı görülmüştür.

 Anahtar Kelimeler: Değer eğitimi, metafor, davranış, öğretmen algısı

Classroom Teachers’ Metaphoric Perception on Behaviors which are Taught 3rd Class Students by Value Education

Abstract: In the study, class teachers’ metaphorical thoughts about behavior of values education are aimed to determine. The study has been made with attendance of 274 class teachers who work in Isparta at the spring semester of 2013-2014 academic years. In this study, one of the qualitative research methods, phenomenological approach is used. The form of sentences such as “Responsibility..... is like.”, “Because it is.....” are transmitted by metaphors and these sentences are the basic data sources of this study. Data are analyzed by using content analysis. In the reliability study which is performed for this research, reliability has been provided at the rate of %90. In terms of gender, male and female teachers’ metaphors usually are similar. In terms of seniority, for all seniority the most-produced metaphor is stone in behavior of patience, bird is in the behavior of freedom and scales are in the behavior of justice. When we look at the reasons of producing all behaviors, it is seen that teachers use imagery of perception, shape, person and event while producing metaphors.

 Key Words: Values education, metaphor, behavior, teacher’s perception

 Atıf için/cite as:

Gündüz, M., Saygılı, G., & Sulak, S. E. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin 3. Sınıf Öğrencilerine Değerler Eğitimiyle Kazandırılmak İstenen Davranışlara Yönelik Metaforik Algıları. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama [Journal of Education and Humanities: Theory and Practice]*, 5(10), 73-94.

Weber’le birlikte üne kavuşan değer kavramı üzerinde İngiltere’de ve Avrupa’da çeşitli değer araştırmaları yapılmaktadır. Ancak hala “değer” terimi konusunda farklı anlayışlar mevcuttur (Halstead ve Taylor, 1996: 5). Literatürdeki en yaygın tanımıyla değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum ötesi hedeflerdir. Değerler istek, tercih ve arzuları yansıtır, yani bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. Kullanım alanı oldukça geniş olan değer olgusu, bir bakıma hayatımızın gayesidir, hatta sadece kendimizin değil, başkalarının hayatı içinde gaye olmasını istediğimiz şeylerdir (Güngör, 1993:84).

Değerlerin oluşumunda aile, çevre, eğitim, arkadaş ve dinin etkisi vardır. Değerler kendiliğinden oluşmaz. Olumlu değerlere sahip olan insan, sahip olduğu değerlerin kalıcı olmasını sağlar. Değerleri insan şekillendirir. Değerler de milli benliğin temelini oluşturur. Bu sebeple ailede, okulda, çevrede, eğitim kurumlarında değerlerin yaşatılması ve aktarılması önem kazanır. Değerler birey tarafından sosyalleşme süreci içerisinde kazanılır. Değer eğitiminin zamanı ve yeri yoktur. “Ne zaman değer eğitimi verilmeli?” sorusunun cevabı her zamandır. Ancak kişilik şekillenmesinin temelleri küçük yaşlarda atıldığından değer eğitiminde ilk yılların önemi daha büyüktür (Doğanay, 2006). Değerler ailede, okulda, sokakta kısacası her yerde öğrenilir ve öğretilir. Değerler insan davranışlarına ölçü ve sınır getirir. Çocuk ahlaki değerlerden oluşmuş bir çevre içinde doğar. Değerler tabiatta var olarak hazır bulunmaz, insanlar tarafından oluşturulur. İnsanlık tarihi boyunca meydana getirilen değerler eğitimle nesillere aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Bunun için anne ve babalar değer eğitiminde ilk sorumluluğa sahiptirler.

Değerler eğitimi, eğitimin ve etiğin çok yönlü bileşimidir. Değer eğitimini, eğitimin sadece bir parçası olarak ele almak yanlıştır. Değerler, eğitimin ruhudur (Dilmaç, 1999). Değer eğitiminde akla gelen iki önemli konu vardır. Bunlar; değerlerin öğretilebilirliği ve değerlerin benimsenerek benimsetilmesidir. Değerlerin öğretilebildiği, bunun çocukluktan başlayıp yoğunluğu azalan şekilde hayat boyu sürdüğü bilinir. Çünkü öğrenme yaşam boyu sürer ve her öğrenilenin değerlerle bir bağı muhakkak bulunur. Yeni öğrenilenler ya bir değeri pekiştirir ya da yeni bir değere işaret eder. Okullarda değerler kapsamlı bir kavramdır ve duyuşsal alanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Sevgi, saygı, bir arada yaşama, toplumun değer yargılarını benimseme ve yaşatma, ahlak, kişiliği geliştirme, olumlu karakter oluşturma gibi çok geniş bir alana yayılabilecek konular değer eğitiminin içinde değerlendirilebilir.

Değer eğitiminin önemli bir parçası da öğretmenlerdir. Öğrencilerin ahlaki yapıları ve değer yargıları hem öğretmenlerden hem de sınıf içinde ve dışında eğitimsel yaşantılardan etkilenecek oluşur (Maslovaty, 2003). Öğretmenlerin değer eğitimindeki rolleri programa ve seviyeye göre değişir. Ortaöğretim kurumlarındaki öğrenciler, kendi fikir ve değerlerini oluşturma sürecindedirler. Öğretmenler, öğrencilere bireysel değerlerini zorla benimsettirmeye çalışmamalı, onun yerine programın talep ettiği doğrultuda öğrencilerin kendi değer tercihlerini yapmalarına ve bunu yansıtma çalışmalarına çalışmalıdır. Bunun için öğretmen eğitiminde duyuşsal alan ve değer öğretimi ile ilgili konulara yer verilmelidir. Öğretmen yetkinliği yapısının değer eğitimi ile ilişkisi açıktır. Değer eğitiminin etkili olabilmesi için öğretmenin mutlaka öğrencilerin karakterini etkileme yeteneğine inanması, aynı zamanda da sınıf dışından gelen olumsuz etkilerle baş edebilme yeteneğine inanması gerekmektedir. Değer eğitimi literatürü birçok öğretmenin bu inançtan yoksun olduğunu göstermektedir (Lickona, 1993; Ryan ve Bohlin, 1999; Berkowitz, 1999).

Öğretmenlerin değer eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışları nasıl algıladıkları, onların ileride göreve başladıklarında öğrencilere ne vereceğinin ve nasıl model olacağına göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında metaforik düşüncenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bir kavramı başka bir kavrama benzeterek anlatırsak metafor kullanıyoruz demektir. Aslında o iki kavramın birbirine benzerliği pek az olabilir, ama birini çok iyi tanıyan olmak bize ikincisini daha iyi anlama olanağını sağlar. Metaforlar semboldür yani çağrışımcıdır. Metaforlar çağrışımcı oldukları için duygusal yoğunluğu olan kelimelerden daha çabuk anlaşılırlar. Öğrenme dediğimiz süreç, zihnimize yeni bağlantılar kurmak, yeni anlamlar yaratmaktır.

Metaforlar insanın dünyayı nasıl algıladığının, nesnelere, olaylar, hareketler vb. hakkında ne düşündüklerinin açık ifadesidir (Kemal, 2003: 1). Metafor klasik görüşte bir söz sanatı, modern görüşte kavramsal sistemin bir parçası olarak, dilin ve düşüncenin vazgeçilmez esasıdır. Metafor bir dildeki nesne isimlerinin anlam yönünden genişleyerek, esas anlamına yakın ya da bazı özellikleri yönünden bir benzerlik mevcut olan diğer bir nesneyi ifade etmek için kullanılan durumlarda ortaya çıkar. Bir başka deyişle sözcüğün kendi anlamı dışında kullanılması, gerçek anlam ile kastedilen yeni anlam arasında çağrışımın bulunması metaforu yaratır (Kemal, 2003). Başka bir deyişle, bir unsurun, bilinen terimlerle tanımlanmasıdır (Perry ve Cooper, 2001: 43). Metafor, gerçeği yaratmak

için bir araç olarak görülür. Gelecekte anlam oluşturmayı yönlendiren bir gerçekliktir (Parsons, Brown ve Worley, 2004: 51). Şekil ve anlamı gerçeğe taşıyan bir araç olarak dil, bir şeyi başka bir şeyle karşılaştırarak gerçeği açıklamak için metaforu kullanmaktadır. Hatta bazıları dilsel anlatım öğelerini bütünüyle metaforik olarak kabul ederler (Clarcken, 1997). Bununla birlikte günümüzdeki çoğu araştırmacı metaforun kavramsal sistemimizi düzenlemede yapısal bir rol oynadığını kabul etmektedir. Radman'a göre, metaforlar sadece sözlü birer enstrüman olarak düşünülmemelidirler; çünkü onlar aynı zamanda düşüncenin de bir parçasıdır. Metafor, bir şeyi başka birisinin gözüyle görmek veya bir kavram alanını başka bir alanın açısından yapılandırmak veya anlamak olarak açıklanabilir (Sanchez ve diğ., 2000).

Eğitimin iki temel ilkesi, bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta gitmektir. Metaforlar soyut ilkeleri açıklarken somut örnekler kullanmaktadırlar. Johnson (1987)'e göre bilinen, görülen ve fiziksel gerçeklik, bilinmeyen, görülmeyen ve ruhsal gerçekliğin tanımlanmasında kullanılacaktır. Sınırlı kelime hazinesi, bir insanın bir düşünceyi anlamasından, diğer bir düşünceyi anlamasına geçişinde karşılaştırmaların kullanılmasını gerektirmektedir. Spafford ve diğerlerine (1998)'e göre bu yaklaşımda bir problemin çözümü diğer bir problemin çözümüne bakılarak yapılmaya çalışılır. Bu perspektiften bakıldığında, öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla incelemek, anlamak ve açıklamak, metaforların sadece öğretimin nasıl olması gerektiğini kavramada birer tartışma aracı olarak değil, aynı zamanda, onların birer araştırma aracı olarak da kullanılabilmesine dair önemli ipucu sağlamaktadır (Saban, 2004:133). Yob (2003)'e göre son yıllarda metafor, bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerin değer eğitimiyle ilgili algılarını ortaya koymak ve kazandırılmak istenen davranışlar hakkındaki metaforik düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki alt amaçlara çözüm aranmaktadır.

Alt amaçlar

- Değer eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışlar açısından (sorumluluk, özgüven, liderlik, yardımseverlik, nezaket, sabır, özgürlük, adalet) 3. sınıf öğretmenlerin üretmiş oldukları metaforlar nelerdir?
- Cinsiyet ve kıdem değişkenlerine göre, 3.sınıf öğretmenlerin değer eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışlar hakkındaki üretmiş oldukları metaforlar arasında farklılık var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgu bilim) yaklaşım kullanılmıştır. Bireyler aynı dünyada ve ortamda yetişmesine rağmen, aynı olayları farklı şekilde anlamakta ve yorumlamaktadır. Fenomenolojik araştırmalar, insanların yaşadıkları evren içinde karşılaştıkları fenomenlerle ilgili olarak ne algıladıkları, ne anladıkları ve deneyimlerinin neler olduğu ile ilgilenir. Fenomenolojik araştırmanın amacı, insanların bir fenomenin belirli bir yönünü tecrübe etmede, yorumlamada, anlamada veya kavramsallaştırmada ortaya koydukları farklı yolları tanımlamaktır (Çepni, 2007). Başka bir deyişle, fenomenolojik araştırmanın amacı çeşitli fenomenlerin farklı yollardan nasıl anlaşıldığını nitel olarak açıklamak ve bunun sonucunda ortaya çıkan kategorilere göre farklı kavrayışları sistematik olarak ayırmaktır (Ashworth ve Lucas, 1998).

Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2013–2014 öğretim yılında, Isparta ilinde görev yapan toplam 274 sınıf öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma evreni çok geniş olduğundan (n=1352) örneklem alma yoluna gidilmiştir. Örneklem belirlenirken seçkisiz örneklem kullanılmıştır. Basit seçkisiz örneklem yönteminde tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit bir şansa sahiptir. Bununla birlikte seçkisiz örnekleme yöntemlerinin temsili sağlamada diğer örnekleme yöntemlerinden daha güçlü ve örneklemin evreni temsil etme gücü daha yüksektir (Karasar, 2009; Büyüköztürk ve diğ., 2010).

Araştırmada gönüllülük esas alınmış ve katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuştur. Katılımcıların kıdemi, yaşları ve okuttuğu sınıflar çeşitlilik göstermektedir. Yıldırım ve Şimşek (2000)'e göre araştırmacının, araştırmada veri kaynağı olan bireyleri yeterince tanımlaması, araştırmanın dış güvenilirliğini artıran bir önlemdir. Katılımcılara ait kişisel bilgiler ayrıntılı olarak Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların kişisel özellikleri

	Bay	Bayan		
Cinsiyet	123	151		
	Merkez	İlçe		
Yerleşke	162	112		
	0-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 ve üstü yıl
Kıdem	60	79	74	61
Okuttuğu Sınıf	1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf
	54	70	80	70

Verilerin Toplanması

Çalışma 2013–2014 öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin davranışlara yönelik sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amacıyla, her bir öğretmene davranışların yazılı olduğu görüş bildirme formu dağıtılmıştır. Daha sonra adaylar metaforlarını yazmadan önce onlara metaforla ilgili tüm açıklamalar yapılmış ve görüş bildirme formunda şu şekilde yer alan ifadeleri, “Sorumluluk.....gibidir. Çünkü.....dır. Özgüven..... gibidir. Çünkü.....dır” vs. tamamlamaları istenmiştir. Metafor çalışmalarında “gibi” kavramı genellikle metafor konusu ile metafor kaynağı arasındaki benzerliği daha net bir şekilde çağrıştırmak için kullanılır. “Çünkü” kavramına da yer verilerek, katılımcılardan kendi benzetmeleri için sebep veya “mantıksal dayanak” üretmeleri istenmesi gerekir (Saban ve diğer.,2005:541). Öğretmenlere, metaforları üretmeleri için yaklaşık 10 dakika civarında bir süre verilmiş ve öğretmenlerin akıllarına gelen ilk metaforlardan istifade edilmek istendiği için bu sürenin yeterli olduğu düşünülmüştür. Metaforlarını aktarmış oldukları “Sorumluluk.....gibidir. Çünkü.....dır. Özgüven.....gibidir. Çünkü.....dır” vs. cümleleri bu çalışmanın temel veri kaynağıdır. Ayrıca öğretmen adayları hakkında kişisel bilgiler elde etmek için de kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

Verilerin Analiz Edilmesi

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte verileri açıklayabilecek ilişkilere ulaşmak amaçtır. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilip yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Öğretmenlerin doldurmuş oldukları görüş bildirme formları toplandıktan sonra, ilk olarak kurala uygun doldurulup doldurulmadığına bakılmıştır. Kurallara uygun olarak doldurulduğu tespit edildikten sonra veriler analiz edilmeye başlanmıştır. Üretilen metaforlar adlandırılarak (örneğin, “öğretmen”, “Galatasaray”, “Turgut ÖZAL”, “Türk”, “KPSS” vb) frekansları çıkartılmış ve aynı metaforların kaç öğretmen tarafından tekrar edildiğine bakılmıştır. Üretilen metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması süreci, aşağıdaki aşamalarda gerçekleştirilmiştir: (1) adlandırma aşaması, (2) tasnif etme (eleme ve arıtma) aşaması, (3) yeniden organize etme ve derleme aşaması, (4) Nitel veri analizi için frekans değerlerinin yorumlanmasıdır.

Aşama 1: Adlandırma aşaması: Öğretmen adaylarının üretmiş olduğu metaforlar kavramlar halinde tanımlandı (örneğin, “taş”, “kuş”, “Galatasaray”, “Paris Hilton”, “ayna” vb). Verilerin analiz edilmesi sırasında örneklerde verilen metaforlar gibi olmayanlar tanımlanmamış ve kapsam dışı bırakılmıştır.

Aşama 2: Tasnif etme (eleme ve arıtma) aşaması: Bu aşamada, “metafor analizi” (Moser, 2000) ve “içerik analizi” (Yıldırım ve Şimşek, 2011) teknikleri kullanılarak, her metafor parçalarına ayrıştırıldı ve diğer metaforlarla olan benzerlikleri veya ortak özellikleri bakımından analiz edildi. Süreç başlıca dört kritere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir: (a) sadece tanımlamaların yapıldığı veya herhangi bir metafor kaynağını içermeyen kağıtlar, (b) belli bir metafordan söz edilmesine rağmen metafor için herhangi bir gerekçenin (mantıksal dayanağın) sunulmadığı kağıtlar, (c) birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforlar ve (d) “mantıksız” veya kavramın daha iyi anlaşılmasına herhangi bir katkısı olmayan metaforlar (Saban ve diğ.,2005:541).

Aşama 3: Yeniden organize etme ve derleme aşaması: Geçersiz metaforlar hariç tutulduktan sonra geçerli metaforlardan oluşan bir metafor listesi hazırlanmıştır. Hazırlanan metafor listesi hangi kidede, bay mı bayan mı, kaç kişi hangi metaforu üretmiş şeklindeki sorulara cevap verecek şeklindedir.

Aşama 4: Nitel veri analizi için frekans değerlerinin yorumlanması: Metaforların tanımlanmasından sonra (örneğin, “terazi”, “Galatasaray”, “öğretmen”, “gökyüzü”, “süt” vb), bütün verilerin frekans değerleri çıkartılmış ve aynı metaforların kaç öğretmen tarafından tekrar edildiğine bakılmıştır. Son olarak cinsiyet ve kıdem düzeyinde veriler karşılaştırılarak metaforların farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla 4 uzman görüşüne başvurulmuştur. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994) formülü (Güvenirlilik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenirlilik çalışmasında %93 oranında bir uzlaşma (güvenirlilik) sağlanmıştır.

Bulgular

Tablo 2’de öğretmenlerin değer eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışlarla ilgili ürettikleri metaforların sayılarına yer verilmiştir. Çalışmaya katılan 274 öğretmen değer eğitimiyle öğrencilere kazandırılmak istenen davranışların her biri için metafor üretmiştir. En fazla yardımseverlik için (n=140), en az adalet ve nezaket için (n=105) metafor üretilmiştir. Genel olarak baktığımızda davranışlar için üretilen metafor sayıları birbirine yakındır.

Tablo 2.

Öğretmenlerin Davranışlar Hakkındaki Ürettikleri Metaforların Sayıları

Kategoriler	Öğretmen sayısı	Metafor adedi
Sorumluluk	274	121
Özgüven	274	118
Liderlik	274	129
Yardımseverlik	274	140
Saygı	274	115
Nezaket	274	105
Sabır	274	124
Özgürlük	274	109
Adalet	274	105

Tablo 3’de ‘Sorumlulukla ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 121 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. Hayatımızda sahip olduğumuz değerlerimizin en önemlilerinden biri sorumluluk duygusudur. Çocuklardan yetişkinlere kadar herkesin yerine getirmesi gereken bazı sorumluluk alanları (öz bakım, görev bilinci, öz sorumluluk, sosyal sorumluluk) vardır (Gündüz, 2014). Çocuklara bu tür sorumlulukları erken yaşlarda kazandırmak elbette sınıf öğretmenlerinin sorumluluk alanına girer. Sınıf öğretmenin sorumluluk değerine yönelik algısı, bu değeri öğrencilere kazandırmaya çalışırken önemli derecede belirleyici bir rol oynayacaktır. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin sorumluluk değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda öğrenci (n=18), baba (n=16), yük (n=15) gibi sorumluluk duygusunu içinde barındıran ve yaşamda çoğu kez kullandığımız metaforlardır. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok kişi benzerliği kapsamında (öğrenci, baba, çoban, çocuk, aile vs.) metaforlar üretildiğini görmekteyiz. Üretilen metaforların tutarlılığına baktığımızda, birbirine benzer ve birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Yine bazı öğretmenlerin, ‘sorumluluk öğrenci gibidir, çünkü her daim yerine getirmesi gereken işler vardır’, ‘sorumluluk baba gibidir, çünkü çocuklarına karşı hayatta hep bir şeyler yapması gerekir’, ‘sorumluluk çoban gibidir, çünkü sorumlu olduğu hayvanları sürekli takip etmesi gerekir’, ‘sorumluluk aile gibidir, çünkü herkes birbirine karşı sorumlu olmak zorundadır’ şeklindeki görüşleri birbirini desteklemektedir.

Tablo 3.

Sorumlulukla İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	18	Öğrenci	Kişi benzerliği
2	16	Baba	Kişi benzerliği
3	15	Yük	Algı benzerliği
4	12	Çoban	Kişi benzerliği
5	11	Çocuk	Kişi benzerliği
6	11	Aşk	Algı benzerliği
7	9	Ekmek	Algı benzerliği
8	8	Ödev	Olay benzerliği
9	6	Görev	Olay benzerliği
10	5	Aile	Kişi benzerliği

Tablo 4’te ‘Özgüvenle ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 118 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. İnsanların sahip olması gereken değer algılarından bir tanesi de özgüven duygusudur. İnsanların hayattan keyif alması ve bir işi başarmaları için özgüven sahibi olmaları gerekir. Özgüven duygusu insanlarda ölçülü olduğu sürece her zaman tamamlayıcı bir etki oluşturabilir. Bilhassa öğrencilerine model olacak sınıf öğretmenlerin bu özelliğe sahip olmaları gerekir. Sınıf öğretmenin özgüven değerine yönelik algısı, model olacağı öğrencilere bunu kazandırmaya çalışırken etkili olacaktır. Bu anlamda sınıf öğretmenlerinin özgüven değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda başarı (n=14), zarafet (n=14), kişilik (n=12) gibi özgüven duygusuyla özdeşleşmiş metaforlardır. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok şekil (zarafet, aslan, köpek balığı, araba vs.) ve olay benzerliği kapsamında (başarı, cesaret, kariyer, para vs.) metaforlar üretildiğini görmekteyiz. Yine bazı öğretmenler ‘özgüven başarı gibidir, çünkü elde edilmesi durumunda insana itici güç olur’, ‘özgüven cesaret gibidir, çünkü insan bazen sonunu düşünmeden risk alır’, ‘özgüven zarafet gibidir, çünkü insan güzel olduğunun farkında oldu mu ona cesaret verir’, ‘özgüven aslan gibidir, çünkü duruşu, bakışı, hareketleri çok anlamlıdır’ şeklinde görüşler belirtmişlerdir. Yapılan yorumlar daha çok sahip olunan vasfın ya da ulaşılan noktanın insana özgüven kattığını göstermektedir.

Tablo 4.

Özgüvenle İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	14	Başarı	Olay benzerliği
2	14	Zarafet	Şekil benzerliği
3	12	Kişilik	Algı benzerliği
4	11	Cesaret	Olay benzerliği
5	10	Kariyer	Olay benzerliği
6	10	Aslan	Şekil benzerliği
7	8	Köpek balığı	Şekil benzerliği
8	6	Paris Hilton	Kişi benzerliği
9	5	Para	Olay benzerliği
10	5	Araba	Şekil benzerliği

Tablo 5'te 'Liderlikle ilgili en çok üretilen 10 metafor' kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 129 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. Çok az insanda olduğu düşünülen liderlik becerisi doğuştan gelen bazı yetenekler ile sonradan kazanılan bazı becerilerin etkileşiminden oluşur. Öğrencilere de bulunduğu ortamlarda liderlik becerisi kazandırmak için başta kendi sınıfının lideri olan sınıf öğretmenine önemli görevler düşmektedir. Öğretici ve yönetici pozisyonunda olan öğretmenin bu bağlamda üzerine düşen önemli sorumlulukları vardır. Sınıf öğretmenlerinin liderlik değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda Atatürk (n=23), padişah (n=21), Fatih Sultan Mehmet (n=20), Turgut Özal (n=20) gibi insanlık tarihinin kaderini değiştiren önemli şahısların olduğu tespit edilmiştir. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok kişi benzerliği kapsamında (Atatürk, padişah, Fatih Sultan Mehmet, Turgut Özal, başbakan, öğretmen vs.) metaforlar üretildiğini görmekteyiz. Üretilen metaforların yaptığı işler ve önem açısından birbirine çok benzediği söylenebilir. Yine bazı öğretmenler, 'liderlik Atatürk gibidir, çünkü her kişiyi etkileyebilme sanatıdır', 'liderlik padişah gibidir, çünkü herkesten sorumludur', 'liderlik Fatih Sultan Mehmet gibidir, çünkü kendi taşıdığı ruhla insanları da o doğrultuda etkilemiştir', 'liderlik Turgut Özal gibidir, çünkü tüm vatandaşlarını düşünmüştür' şeklinde görüşler belirtmişlerdir. Yapılan benzetmeler ve ortaya çıkan gerekçeler aslında liderlerin özgüven, adalet, sorumluluk, yardımseverlik ve dürüstlük gibi birçok değere de aynı zamanda sahip olabileceğini göstermektedir.

Tablo 5.
Liderlikle İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	23	Atatürk	Kişi benzerliği
2	21	Padişah	Kişi benzerliği
3	20	Fatih Sultan Mehmet	Kişi benzerliği
4	20	Turgut Özal	Kişi benzerliği
5	15	Başbakan	Kişi benzerliği
6	14	Galatasaray	Algı benzerliği
7	13	Aslan	Şekil benzerliği
8	11	Taç	Şekil benzerliği
9	10	Öğretmen	Kişi benzerliği
10	9	ABD	Olay benzerliği

Tablo 6’da ‘Yardımseverlikle ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 140 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. İnsanların sürekli birilerin desteğine ihtiyaç duyduğu toplumda yardımseverlik belki de en çok ihtiyaç duyduğumuz değerlerin başında gelmektedir. Sosyalleşmenin ve dayanışmanın temelinde yer alan yardımseverlik değerinin çocukların küçük yaşlarda kazanması için sınıf öğretmenlerinin gerekli ortamları oluşturmaları gerekir. Sınıf öğretmenin bu bağlamda üzerine düşen önemli sorumlulukları vardır. Öğretmenlerin yardımseverlik değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda, karınca (n=18), el (n=18), Türk milleti (n=16), İslam (n=15), Kızılay (n=14) gibi temelini hümanistlik tavrılardan alan ve dini değerlere dayanan metaforlar olduğu görülmüştür. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok kişi (Türk milleti, dilenci, Süpermen, dost) ve olay benzerliğine dayanan (İslam, huzur evi, iftar çadırı, Kızılay) metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Üretilen metaforların temelinde yardımlaşma, insanlara karşı duyarlı ve bilinçli olma, sahiplenme ve fedakarlık gibi temelini de İslam dininden alan değerlere sahiptir. Bu durum aslında değerlerin kökeninin dinden beslendiğini de göstermektedir. Yine bazı öğretmenler, ‘yardımseverlik Türk milleti gibidir, çünkü savaşta düşmanı zor durumda olduğunda bile yardım eder’, ‘yardımseverlik dilenci gibidir, çünkü insanlar kandırıldıklarını düşünse bile vicdanına yenik düşüp yine de verir’, ‘yardımseverlik dost gibidir, çünkü kötü günde de yanında olmaktır’, ‘yardımseverlik İslam gibidir, çünkü komşusu açken tok yatan bizden değildir’, ‘yardımseverlik huzur evi gibidir, çünkü kimsesizlere sahip çıkar’ şeklinde görüşler belirtmişlerdir. Yapılan benzetmeler ve ortaya çıkan gerekçeler insan olmanın gereği hayatta diğer insanlara duyarsız kalamayacağımızı anlatmaktadır.

Tablo 6.

Yardımseverlikle İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	18	Karınca	Şekil benzerliği
2	18	El	Algı benzerliği
3	16	Türk milleti	Kişi benzerliği
4	15	İslam	Olay benzerliği
5	14	Kızılay	Olay benzerliği
6	11	Dilenci	Kişi benzerliği
7	11	Huzur evi	Olay benzerliği
8	10	Süpermen	Kişi benzerliği
9	9	İftar çadırı	Olay benzerliği
10	8	Dost	Kişi benzerliği

Tablo 7’de ‘Saygıyla ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 115 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. İnsanların birlikte yaşamaları ve mutlu olmaları için birbirlerine saygı duymaları gerekir. Nitekim insanları olduğu gibi kabul etmeyen kişiler toplumda barınamaz ve soyutlanır. Sınıf öğretmenin bu bağlamda öğrencilerine saygı duyması ve bireysel farklılıklarını kabul etmesi gerekir. Öğretmenlerin saygı değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda, baba (n=24), bayrak (n=22), ekmek (n=21) gibi insanlar tarafından ortak algılara dayanan hassas metaforlar olduğu görülmüştür. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok kişi (baba, öğretmen, asker, öğrenci) ve algı benzerliğine dayanan (bayrak, ekmek, su) metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Üretilen metaforların temelinde daha çok insani, milli, dini ve ahlaki algıların yer aldığı görülmüştür. Değerlerin çoğu zaman birbirlerinden etkilendikleri de söylenebilir. Sınıf öğretmenlerinin bu bağlamda öğrencilere insani değerleri öğretmek ve onları karakterli bireyler olarak yetiştirmesi için öncelikle onları kabul etmesi ve saygı duyması esastır. Yine bazı öğretmenler, ‘saygı baba gibidir, çünkü varlığı bile insana güç verir ve en büyük saygıyı hak eder’, ‘saygı bayrak gibidir, çünkü insanlar aç kalabilir ama vatansız kalmaz’, ‘saygı ekmek gibidir, ne zaman yerde görsek hemen üfler ve bir yere koyarız’ şeklinde cevaplar vermişlerdir. Metaforların üretilme gerekçelerini göz önünde bulundurduğumuzda insanlar için vazgeçilmez değerler vardır. Toplumdaki çoğu insan sahip olduğu değerleri korumak için yaşar. Nitekim saygı duyduğumuz değerlere sahip çıkmakta başta sınıf öğretmenlerinin misyonları arasındadır.

Tablo 7.

Saygıyla İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	24	Baba	Kişi benzerliği
2	22	Bayrak	Algı benzerliği
3	21	Ekmek	Algı benzerliği
4	17	Cami	Olay benzerliği
5	17	Su	Algı benzerliği
6	16	Kravat	Şekil benzerliği
7	13	Öğretmen	Kişi benzerliği
8	12	Asker	Kişi benzerliği
9	10	Öğrenci	Kişi benzerliği
10	10	Büyüklik	Kişi benzerliği

Tabloda ‘Nezaketle ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 105 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde estetik ihtiyacını göz önünde bulundurursak, insanlar hayatlarından keyif almak ve mutlu yaşamak için bazı nezaket kurallarına dikkat etmekte ve kendini kibar hale getirmeye çalışmaktadır. Sınıf öğretmenleri de hem kıyafetleriyle hem davranışlarıyla öğrencilerin model aldığı kişidir. Bu yüzden nezaket sahibi bireyler yetiştirmek istiyorsak öncelikle sınıf öğretmenlerinin nezaket sahibi olması gerekir. Öğretmenlerin nezaket değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda, bayan (n=27), kahve (n=20), tek taş (n=19) gibi çoğu insanın aklına hemen gelebilecek metaforlardır. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok şekil (tek taş, porselen, gül, kıyafet, çiçek vs.) benzerliğine dayanan metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Üretilen metaforların temelinde daha çok somut ve göze çarpan araçların yer aldığı görülmüştür. Yine bazı öğretmenler, ‘nezaket tek taş gibidir, çünkü duruşu ve bayanı etkilemesi ona büyü kazandırıyor’, ‘nezaket porselen gibidir, çünkü kullanmasan bile bakınca dahi keyif alırsın’, ‘nezaket gül gibidir, çünkü almakta vermekte insanları kibarlaştırır’ şeklinde cevaplar vermişlerdir. Metaforların üretilme gerekçelerini göz önünde bulundurduğumuzda, genellikle insanların bir şeyi giyerken, takarken ve kullanırken nezaket ile davrandığını göstermektedir.

Tablo 8.

Nezaketle İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	27	Bayan	Kişi benzerliği
2	20	Kahve	Algı benzerliği
3	19	Tek taş	Şekil benzerliği
4	15	Porselen	Şekil benzerliği
5	14	Gül	Şekil benzerliği
6	13	Kıyafet	Şekil benzerliği
7	12	Zeki Müren	Kişi benzerliği
8	12	Çiçek	Şekil benzerliği
9	9	İncelik	Olay benzerliği
10	8	Kibar	Olay benzerliği

Tablo 9’da ‘Sabırla ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 124 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. İnsanların hayatlarını idame ettirmeleri ve karşılaştıkları güçlükleri yenmeleri için sabırlı olmaları gerekmektedir. Öğretmenlik mesleğinin ruhunu oluşturan sabır değeri mesleği sevmeye ve doyumuna ulaşma anlamında her öğretilimde bulunması gerekir. Öğretmenlerin sabır değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda, taş (n=38), KPSS (n=34), acı (n=30) gibi insanların daha çok tahammülüyle ilgili metaforlardır. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok olay (KPSS, acı, hastalık, platonik aşk, fakirlik vs.) benzerliğine dayanan metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Üretilen metaforların özünde daha çok başa gelen kötü olaylar ve atlatılması gereken güçlükler olduğu görülmüştür. Yine bazı öğretmenler, ‘sabır KPSS gibidir, çünkü insanı ölüp ölüp diriltiyor’, ‘sabır acı gibidir, çünkü atlatman için zamana ihtiyacın vardır’, ‘sabır hastalık gibidir, çünkü iyi oluncaya kadar tahammül etmek zorundasın’ şeklinde cevaplar vermişlerdir. Metaforların üretilme gerekçelerini göz önünde bulundurduğumuzda, başa gelen ve zor durumlarda insanların tek ilacının sabır olduğunu düşünebiliriz.

Tablo 9.

Sabırla İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	38	Taş	Algı benzerliği
2	34	KPSS	Olay benzerliği
3	30	Acı	Olay benzerliği
4	29	Çocuk	Kişi benzerliği
5	26	Peygamber	Kişi benzerliği
6	21	Zaman	Algı benzerliği
7	19	Öğretmen	Kişi benzerliği
8	19	Hastalık	Olay benzerliği
9	17	Platonik aşk	Olay benzerliği
10	15	Fakirlik	Olay benzerliği

Tablo 10'da 'Özgürlükle ilgili en çok üretilen 10 metafor' kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 109 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. İnsanların kendilerini özgür hissetmeleri kişilik ve başarı oluşumunda temel teşkil eder. Öğretmenlerin özgürlük değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda, kuş (n=78), para (n=53), mavi (n=42) gibi insanların kendini daha çok rahat hissedebilecekleri durumlarla ilgili metaforlardır. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok algı (kuş, mavi, Türkcüll, İstanbul, bayrak, Türk vs.) benzerliğine dayanan metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Üretilen metaforların genellikle insanların kendi dünyalarında zaten özgürlük algısını yaşadıklarını ve onu algılayış biçimlerinin dışı vurumlarını gerçekleştirdiği söylenebilir. Yine bazı öğretmenler, 'özgürlük kuş gibidir, çünkü istediğin yere gidebilirsin', 'özgürlük para gibidir, çünkü istediğini yapabilirsin', 'özgürlük İstanbul gibidir, çünkü yaptıklarınla yadınrganmayacak bir yer', 'özgürlük bayrak gibidir, çünkü insana sahiplik duygusu yaşatır' şeklinde cevaplar vermişlerdir. Metaforların üretilme gerekçelerini göz önünde bulundurduğumuzda, insanların sahip olabileceği bazı şartların insana ayrıcalıklar getireceği ve ya öyle hissettireceği görüşü ortaya çıkmıştır.

Tablo 10.

Özgürlükle İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	78	Kuş	Algı benzerliği
2	53	Para	Olay benzerliği
3	42	Mavi	Algı benzerliği
4	34	Üniversite	Olay benzerliği
5	27	Uçurtma	Şekil benzerliği
6	19	Deniz Gezmiş	Kişî benzerliği
7	18	Türkcüll	Algı benzerliği
8	16	İstanbul	Algı benzerliği
9	16	Bayrak	Algı benzerliği
10	12	Türk	Kişî benzerliği

Tablo 11’de ‘Adaletle ilgili en çok üretilen 10 metafor’ kategorisinde metaforlar ve bu metaforları ifade eden öğretmen sayısı verilmiştir. Ayrıca bu metaforları neden ürettiklerini açıklamaya yönelik benzetme sebeplerine yer verilmiştir. Toplamda 274 sınıf öğretmeni tarafından 105 adet metafor üretilmiştir. Ancak yukarıdaki tabloda bulguları daha doğru yorumlamak için en çok üretilen 10 metafora yer verilmiştir. İnsanların toplumda bir arada huzurlu yaşayabilmesi için adalet şarttır. Adalet ülkede, evde, sınıfta ve ya başka ortamlarda olabilir. Ama hepsinin özünde eşitlik vardır. Hümanistik yaklaşımın temelinde koşulsuz kabul ve her bireye saygı vardır. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin bilgisinden ziyade öncelikle kişilik anlamında öğrencilerini etkileyebilmesi için öğrencileri arasında ayrımcılık vardır. Öğretmenlerin adalet değerine yönelik ürettikleri metaforlara baktığımızda, terazi (n=50), Hz. Ömer (n=41), hakim (n=37) gibi insanlar açısından adaletin sembolü olarak özdeşleşmiş metaforlar yer almaktadır. Kullanma gerekçelerine baktığımızda daha çok kişi (Hz. Ömer, hakim, aile, baba ve öğretmen vs.) benzerliğine dayanan metaforlar olduğu tespit edilmiştir. Üretilen metaforların özellikle adalet denilince herkes tarafından ölçüt alınan olay ve ya kişiler olduğu söylenebilir. Yine bazı öğretmenler, ‘adalet terazi gibidir, çünkü herkesin içi rahat eder’, ‘adalet Hz. Ömer gibidir, çünkü yaptıklarına bakarak insan kendine yol haritası çizebilir’, ‘adalet hakim gibidir, çünkü her zaman vicdan muhasebesi yapar’, ‘adalet hak gibidir, çünkü insana haksız yere geçmemelidir’ şeklinde cevaplar vermişlerdir. Metaforların üretilme gerekçelerini göz önünde bulundurduğumuzda, insanların kendilerini eşit hissetmedikleri ve ya adalete güvenmedikleri zaman çoğu değeri de beraberinde kaybedeceklerini söyleyebiliriz.

Tablo 11.

Adaletle İlgili En Çok Üretilen 10 Metafor

Sıra	Frekans	Metaforlar	Benzetme sebebi
1	50	Terazi	Şekil benzerliği
2	41	Hz. Ömer	Kişi benzerliği
3	37	Hakim	Kişi benzerliği
4	32	Hak	Olay benzerliği
5	29	Osmanlı	Algı benzerliği
6	28	Aile	Kişi benzerliği
7	27	Baba	Kişi benzerliği
8	21	Kılıç	Algı benzerliği
9	16	Öğretmen	Kişi benzerliği
10	13	Eşitlik	Olay benzerliği

Cinsiyet ve Kıdem Alt Amacı Açısından Bulgular

Genel olarak erkek ve bayan öğretmenlerin ürettikleri metaforlar birbirine benzemektedir. Belirgin olarak ortaya çıkanlar ise şunlardır: Bayan öğretmenler, özgüven davranışında daha çok cesaret metaforunu, saygı davranışında daha çok baba, öğretmen metaforlarını, nezaket davranışında daha çok incelik, dantel, bayan metaforlarını, adalet davranışında daha çok terazi metaforunu kullanırken; Bay öğretmenler; özgüven davranışında daha çok inanç ve başarı metaforunu, saygı davranışında daha çok sevgi metaforunu, nezaket davranışında daha çok hoşgörü, çiçek metaforlarını, adalet davranışında daha çok Hz. Ömer metaforunu kullanmışlardır. Bu durumda bize göstermektedir ki genel olarak erkek ve bayan sınıf öğretmenleri değer eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışlar hakkında birbirine benzer metafor üretseler de bazı metaforlarda cinsiyetin değer algısının oluşumunda belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Özellikle bazı metaforların üretilme gerekçelerinde erkeklerin özgüven yüksekliği, liderlik becerisi, soğukkanlı oluşu vs. rol oynarken; bayanların narin, kibar, duygusal, sahiplenme, kırılğan özellikleri öne çıkmaktadır.

Tablo 12.

Kıdem Açısından Davranışlara Yönelik En Çok Üretilen Metaforlar

Davranışlar	0-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 ve üstü yıl
Sorumluluk	Öğrenci (10)	Aile (5)	Öğrenci (8)	Yük (8)
Özgüven	Cesaret (6)	Kişilik (4)	Para (3)	Kule (5)
Liderlik	Atatürk (13)	Atatürk (10)	Aslan (9)	Tepe (9)
Yardıms severlik	Anne (11)	İyilik (3)	Anne (3)	İlaç (4)
Saygı	Baba (4)	Büyükük (5)	Baba (4)	Öğretmen (6)
Nezaket	Hoşgörü (8)	Çiçek (5)	Cam (4)	Bayan (6)
Sabır	Taş (7)	Taş (8)	Taş (9)	Taş (14)
Özgürlük	Kuş (13)	Kuş (22)	Kuş (18)	Kuş (25)
Adalet	Terazi (7)	Terazi (11)	Terazi (11)	Terazi (21)

Tabloya baktığımızda tüm sınıf öğretmenlerinin adalet, özgürlük ve sabır alanlarında en fazla ürettikleri metaforlar aynıdır. Bu durumda bazı değerlerin yaş ilerlese de ölçütünün ve algısının pek değişmeyecek kadar etkili olduğunu göstermektedir. Yine anne, baba, öğretmen ve öğrenci gibi metaforların tüm davranışlar için hem cinsiyet hem de kıdem fark etmeksizin üretildiği görülmüştür. Nitekim toplumun temel yapı taşı olan aile ve onun uzantısı olan okul, değer eğitimin kazandırılacağı en önemli iki kurumdur. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin aileden gelen değerlerin üzerine bilinçli bir şekilde bazı değerler eklemesi ve genişletmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Sınıf öğretmenlerin değer eğitimiyle ilgili algılarını ortaya koymayı ve kazandırılmak istenen davranışlar hakkındaki metaforik düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada, elde edilen bulgular neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Bu çalışmanın yapılaş amacıyla ortaya çıkan sonuçların tutarlı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü sınıf öğretmenlerinin değer eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışlar hakkında ürettikleri metaforlara baktığımızda algılarının ve düşüncelerinin zaten o davranışın bünyesinde barındırdığı algılar olduğu görülmüştür (Sticht, 1993) . Örneğin adalet değerine daha çok terazi ve Hz. Ömer denilmesi, özgürlük değerine kuş denilmesi, sabır değerine taş denilmesi, nezaket değerine bayan denilmesi, saygı değerine baba denilmesi, yardımseverlik değerine karınca ve el denilmesi, liderlik değerine Atatürk denilmesi, özgüven değerine başarı denilmesi, sorumluluk değerine öğrenci denilmesi aslında arzu edilen metaforlardır. Bugün toplumda birçok insanın yaşam biçimine baktığımızda, ağzından bu metaforları düşürmemektedir ve ya ilk akıllarına bunlar gelmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu değerler hakkındaki algıları ve düşünceleri kişiliklerinin bir parçası haline gelecek ve yetiştirecekleri öğrencilere bu değerleri öğretirken bir şekilde davranışlarına yansiyacaktır (Çelikten, 2006; Richardson, 2003; Hargreaves, 1994; Day, 1999; Dickinson, 1990). Nitekim duyuşsal alan için de yer alan değer eğitimi, bilişsel ve devinişsel alanlardan tamamen bağımsız değildir. Öğretmenlerin kişiliklerini oluşturan bu değişkenler kendi aralarında etkileşimli olup öğretmen davranışlarına etki edecektir.

Üretilen metaforların gerekçelerini göz önünde bulundurduğumuzda, sınıf öğretmenlerinin değerlere yönelik geçmiş yaşantılarının (McKay, 1999), yaşama biçimlerinin, dünya görüşlerinin, kültürel, milli ve dini duyguların ağır bastığı görülmüştür. Bahsi geçen bu değişkenler aslında bir değeri meydana getiren unsurlardır. Değerlerin oluşması ve şekillenmesinin uzun yıllar devam eden bir süreç olduğunu göz önünde bulundurursak, bu değerlerle ilgili ortaya çıkan metaforların manidar olduğu sonucuna ulaşabiliriz (Perry ve Cooper, 2001). Yine değerlerle ilgili gerekçelerin dört grupta toplandığını görmekteyiz. Bunlar kişi, olay, algı ve şekil benzerliğidir. Sınıf öğretmenlerin öğrencilerine kazandıracığı değerlerle ilgili gerekçelerin somut ve soyut nitelikleri birlikte barındırdığı gerçeği de ortaya çıkmıştır (Botha, 2009). Değerlerin

maddi ve manevi bileşenleri olabileceği gibi somut ve soyut nitelikleri de olabilir. Özellikle ilköğretim döneminde çocukların somut işlemler döneminde olduğu bilinirse, değerlerin çocuklara somuttan soyuta ilkesine göre öğretilmesi gerekir. Çalışmada ortaya çıkan bu dört gerekçeyi çocuklara değerleri öğretirken kişi ve şekil benzerliğinden, olay ve algı benzerliğine doğru bir sunum daha mantıklı olacaktır.

Cinsiyet değişkenine, erkek ve bayan sınıf öğretmenlerin ürettikleri metaforlara baktığımızda bazı metaforlarda toplumsal cinsiyet rollerinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Buda göstermektedir ki, erkek deyince soğukkanlı, özgüveni yüksek, risk alabilen, fazla duygusal ve kibar olmayan; bayan deyince giyim-kuşam, zarafet, kibarlık, duygusallık, anaçlık, narin, özgüveni düşük gerçeği burada da kendini göstermektedir. O zaman toplumun cinsiyet olarak bize yüklediği bu durumları öğrenme psikolojisinde ve ya öğretim yöntem tekniklerinde göz önünde bulundurmamız gerekir. İnsanlar kendilerine en iyi hitap eden ve en çok çağrışım yapan şeyleri daha iyi öğrenirler. Aydoğdu (2008:183)'in yaptığı çalışmada da ilköğretim öğrencilerinin okul yaşamına ilişkin kullandıkları metaforlar incelendiğinde, büyük bir kısmının okulu bilgi verici bir ortam olarak gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Kıdem değişkenine göre ise, bazı değerlerde en çok üretilen metaforların aynı olduğu, diğerlerinde de benzer metaforlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani kıdem değer algısına çok fazla bir etkisi yoktur diyebiliriz. Çünkü toplumu bir arada bazı hassas değerlerin yaşa bağlı olarak kısa bir sürede değişme ihtimali pek yoktur. Ayrıca hem cinsiyet hem de kıdem açısından aynı metaforların çoğu değerlerde ortak kullanılması insanların değer anlamında bir nevi homojen olabileceğini ve bir birbirine yakın düşünebileceğini göstermektedir.

Kaynaklar/References

- Asworth, P and Lucas, U.(1998).“What is ‘world’ of phenomenography?” *Scandinavian Journal of Educational Research*, 42(4), 415-431.
- Aydoğdu, E. (2008).*İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar (Mecazlar) yardımıyla analizi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

- Berkowitz, M. (1999). Building a good person. In M. M. Williams & E. Schaps (Eds.). *Character education: The foundation for teacher education*. Washington, DC: Character Education Partnership and Association of Teacher Educators.
- Botha, E. (2009). Why Metaphors Matters in Education. *South African Journal of Education*, 29, 431-444.
- Clarcken, Rodney H. (1997). *Five Metaphors for Educators*, Annual Meeting of the American Educational Research Association, March 24-28, Chicago.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 269-283.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, Trabzon: Celepler Matbaacılık
- Day, C. (1999). *Developing Teachers, the Challenges of Lifelong Learning*. London: Falmer Press.
- Dickinson, D. J. (1990). The relation between ratings of teacher performance and student learning. *Contemporary Educational Psychology*, 15, 142-152
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlakî Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğanay, A. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, Birinci Baskı C. Öztürk. (Editör). Değerler eğitimi. Ankara. Pegem A Yayınları, ss.255-286
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay. No:8
- Halstead, J.M and Taylor, M. J. (1996). *Values in Education and Education in Values*, Bristol- England: Falmer Pres
- Hargreaves, A. (1994). *Changing Teachers, Changing Times: Teachers' Work and Culture in the Postmodern Age*. New York: Teachers College Press.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kemal, M. (2003). *Buddhist Türk Çevresi Eserlerinde Metafor*, Ankara.
- Lickona, T. (1993). The return of character education. *Educational Leadership*, 51, 6-11.
- Maslovaty, N. (2003). 'The Placement of Moral Contents: Priorities and Structures of the Belief System of Teachers and High School Students', *Educational Research and Evaluation*, vol.9 no: 1 pp:109-134
- McKay, C. L. (1999). *Metaphors As a Teaching Tool*, Claremont Graduate University, Unpublished Doctorial Thesis.
- Miles, M. B and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Moser, K.S. (2000). Metaphor analysis in psychology - method, theory, and fields of application. Forum: Qualitative Social Research [On-line journal], 1(2). Available at: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-00/2-00moser-e.htm>. (Erişim Tarihi: 14.05.2014)

- Parsons, S. C., Brown, P. U and Worley, V. (2004).“A Metapor Analysis of Preservice Teachers’ Reflective Writings About Diversity”, *Curriculum and Teaching Dialogue*. 6, 1; *Proquest Education Journals*, 49-58.
- Perry C and Cooper, M.(2001).Metaphors are Good Mirrors: Reflecting on Change for Teacher Educators. *Reflective Practice*. 2, 41-52.
- Richardson, V.(2003).*Preservice teachers’ Beliefs*. Ed: James Rath, Amy C. McAninch, *Teacher Beliefs and Classroom Performance: The Impact of Teacher Education Volume 6: Advanced in Teacher Education*, ABD:Information Age Publishing Inc.
- Ryan, K and Bohlin, K. E.(1999).*Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Saban, A. (2004).“Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 2, 131–155.
- Saban, A., Koçbeker, B.N. , Saban, A.(2005).“Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar”, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 28–30 Eylül- Denizli
- Sanchez, A., Jose Maria B. and Victor M.(2000).”Desing of Virtual Reality Systems for Education: A Cognitive Approach” *Education and Information Technologies*, Vol: 5, No:4.
- Spafford, C.S et al. (1998). *The Cyclopedic Education Dictionary*. London: Delmar Publishers.
- Sticht, T. G.(1993).*Educational uses of metaphor*, in A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought*, (pp. 621-632), Cambridge: Cambridge University Press.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H.(2011).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Yıldırım, A ve Şimşek, H.(2000).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (2. baskı). Ankara: Seçkin Yay.
- Yob, I.M.(2003).Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127–138.

[Açıklama: Bu çalışmanın ilk hali, 30-31 Mayıs 2014 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen 1. Ulusal Yükseköğretimde Eğitim Araştırmaları ve Uygulamaları Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur]

İletişim:

Mevlüt Gündüz

E-posta: mevlutgunduz1981@hotmail.com